

ABSTRACT

Dezső Kállay: Can you Possibly Understand What you Read?

In terms of genre, the story of the rich young man is regarded as the story of a failed vocation. The focus of the story is, therefore, on the immediate, total and final renunciation of wealth, which becomes the condition for following Jesus and thus for participating in eternal life, not only in this specific case but also in general. This approach leads to an unresolved tension in the explanation. A review of the history of interpretation shows that Jesus' statement is intolerable to people of any age. It is, therefore, more appropriate to regard the text as a teaching discourse (Lehrgespräch). In this case, the story of the rich man is an isolated case of man's inability to pay the price that the divine will demands of him for eternal life. In the teaching of the disciples (Jüngerbelehrung), Jesus explains that this way is closed to man: it is impossible to be saved by one's own effort, but all things are possible for God. In light of this, we must separate the harsh command to the young man from the idea of discipleship. An immediate, total and final renunciation of wealth is not necessary for following Jesus. It is a necessary condition for the acquisition of heavenly treasures. But if the young man has renounced everything, then in principle, the opportunity to follow Jesus is open to him. The story of the rich young man does not set an unattainable requirement for the condition of discipleship. The last passage of the pericope shows that eternal life can only be attained by following Jesus, and Jesus demands no more than that this following be possible in the situation of life.

KEYWORDS: greediness, rich young ruler, Kingdom of God, perfection, compensation

Kállay Dezső

A GAZDAG IFJÚ – VAJON ÉRTHETED-E, AMIT OLVASOL?

A probléma

A gazdag ifjú történetét mindhárom szinoptikus evangélium közli. Műfaji szempontból az elbeszélést általában az elhívástörténetek közé sorolja a szakirodalom, de hogy megkülönböztesse a többitől, sikertelen elhívástörténetként¹ tartja számon. Valóban, az elhívástörténetek sorában nincs is több ehhez fogható.

Jézus felszólítja az örök élet lehetősége felől érdeklődőt, hogy adja el minden vagyonát, ossza szét a szegényeknek, és kincse lesz a mennyben, majd induljon és kövesse őt (Lk 18,22b). A korábban még lelkes kérdező némán, megszorodva távozik. Az ár, amit Jézus szab, túl magas, neki ugyanis nagy vagyona van. Ekkor fordul Jézus a tanítványaihoz, és ecseteli előttük, hogy milyen nehéz is, sőt, szinte lehetetlen a gazdagnak bejutni az Isten országába. A megállapítás súlyát a gazdag szomorú esete még inkább megnöveli; nincs senki, aki védelmére kelne a gazdagoknak. Különös, hogy míg a történet egyetlen személy, egy gazdag ember meghiúsult kísérletéről tudósít – már ami az örök életből való részesedést illeti –, Jézus ez egyszeri eset okán általánosítva mond ítéletet a gazdagok fölött: „Milyen nehezen mennek be a gazdagok az Isten országába! Könnyebb a tevének a tű fokán átmenni, mint a gazdagnak az Isten országába bejutni.” (Lk 18,24b–25). Egyetlen ember kudarca immár kivétel nélkül minden gazdagot érint. Nem szórványos esetről van szó többé, hanem általános jelenségről: a gazdagok, éppen gazdagságuk folytán egytől-egyig esélytelenek az Isten országára, s ezzel együtt az üdvösségre is. A gazdagság lett az üdvözülés legfőbb akadálya. Így válik a gazdagok dolga súlyos, szinte elhordozhatatlan kereszté a mindenkori írásmagyarázat számára. Hogyan oldható valamelyest is Jézus kijelentésének a keménysége? Hogyan enyhíthető, tehető elviselhetőbbé, a jómódú hallgatóság előtt is elfogadhatóvá ez a kíméletlen üzenet? De valóban ez és ennyi lenne az, ami a gazdag ifjú történeteként ismert bibliai szakasz alapján elénk tárul: az esélytelen gazdag a többiekkel, az esélyesebbekkel szemben? A dolgozatban ennek a kérdésnek járunk utána. Előbb felvázoljuk a szakasz hatástörténetének néhány jellegzetes vonatkozását, majd kísérletet teszünk arra, hogy kitapogassuk a történet valódi súlypontjait abban a reményben, hogy árnyaltabb válasszal szolgálhatunk a felvetődő kérdésekre.

Hatástörténeti adalékok

Hatástörténeti szempontból a gazdag ifjú esete a vagyonról való lemondás problémáját feszegeti. Míg egyes korokban és bizonyos körökben az egyházi írók mellett érvelnek, hogy Jézus felhívását komolyan kell venni, el egészen a legkeményebb szövegrészek szó szerinti értelméig, mások, más életkörülmények között egészen más megvilágításba helyezik a vagyonnal való bánásmód problémáját, és kíméletesebben viszonyulnak a gazdagokhoz és a gazdagsághoz. Amennyire a meghatározó munkák alapján kivehető, a mai törekvések arra irányulnak, hogy egyfelől érvenyt szerezzenek a Jézus támasztotta

követelmények súlyának, míg másfelől változatlanul fenntartsák a kizárólag Isten által nyújtható kegyelem elvét az örök élet elnyerésében.

Óegyházi írók a gazdagságról

Az egyházi írók már a kereszténység korai századaiban komolyan foglalkoztak a vagyonról való lemondás, a gazdagok üdvössége és a keresztényen tökéletesség kérdésével. Az egyik korai irat² a tevéről és a tű fokáról szóló mondást szó szerint értve amellel foglalt állást, hogy Jézust követni kizárólag a vagyonról való lemondás árán lehet. Ez a szigor a gazdag arisztokrata környezetben élő szegény sorsú római keresztényen körök véleményét tükrözi. Az irat azok ellen irányul, akik a szövegben a teve (κάμηλος) helyett a hajókötél (κάμιλος) olvasatot részesítették előnyben. Az irat az efféle exegetikai finomkodást a gazdag keresztényeknek tulajdonítja, akik képtelenek megválni vagyonuktól. Tiltakozik az ellen, hogy Jézus szavát kiforgassák az embernek lehetetlen, de az Istennek lehetséges üdvösségről, és az isteni kegyelemre hivatkozva elhanyagolják a szegények iránti kötelességüket. E mondat lényege sokkal inkább az, hogy Isten a szegényeket részesíti előnyben a gazdagokkal szemben, noha nem áll módjukban alamizsnát osztogatni és kincseket gyűjteni a mennyben.³

A vagyon szeretetéről gondolkodva az ókori magyarázók világosan látták, hogy Jézus parancsát szó szerint kell érteni.⁴ Órigenész azt mondja, hogy a gazdagok kötelesek megosztani a vagyonukat a szegényekkel, hogy a szegények imái a hasznukra váljanak. Khrüszosztomosz azt a kérdést feszegeti, hogy milyen nehéz is a gazdagoknak bejutni a mennyek országába. Nem a pénzt bírálja, hanem azok akaratát, akiket foglyul ejtett.⁵ A gazdagságot nem elég belsőleg megvetni, hiszen a tetteink fontosak. Ezért támogatnunk kell a szegényeket. Jeromos röviden summáz: Ha valaki lemond a vagyonáról, az még nem jelenti azt, hogy követi is a Megváltót.⁶ Hillarius mértékletességet ajánl a vagyonnal való élésben. Állítja, hogy a vagyon önmagában nem rossz, de rosszá válhat, ha megszerzésével vagy birtoklásával megkárosítunk másokat. Ezért kerülni kell a kapzsiságot és a gazdagság szeretetét. A régi magyarázók közül Basilius a legradikálisabb. Mindenkitől megköveteli, hogy mondjon le a vagyonáról. Ez alól még a gyermekek családapák sem kivételek. Jézus szava kötelező parancs, nem lehet kitérni előle a gyermekekre hivatkozva. Az élet alapvető szükségleteit meghaladó vagyon ellentmond a felebaráti szeretetnek, melynek célja az emberek közti gazdasági egyenlőség.⁷

2 A *De divitiis* c. 5. században keletkezett irat tartalmát François Bovon összefoglalója alapján ismer-tetjük. Ld. BOVON, François: *Das Evangelium nach Lukas Lk 15,1–19,27*, Benziger Verlag – Neukir-chener Verlag, Neukirchen-Vluyn – Düsseldorf – Zürich, *Evangelisch-Katholischer Kommentar zum Neuen Testament III/3*, 2001, 240.

3 Uo.

4 A gazdagsággal és a vagyonnal való bánásmóddal kapcsolatos kérdések hatástörténetét főként Ulrich Luz kommentárjára támaszkodva ismertetjük. Ld. LUZ, Ulrich: *Matthew 8–20, A Commen-tary*, Minneapolis, Fortress Press, *Hermeneia*, 2001, 518–523.

5 SIMONETTI, Manilo: *Matthew 14–28*, Downers Grove, InterVarsity Press, *Ancient Christian Commentary on Scripture, New Testament IB*, 2002, 102.

6 Uo., 97.

7 LUZ: i. m., 518.

1 PESCH, Rudolf: *Das Markusevangelium*, II. Teil, *Kommentar zu Kap. 8,27–16,20*, Freiburg, Herder, *Herders Theologischer Kommentar zum Neuen Testament 2*, 1991, 137.; Hasonlóképpen HAHN, Fer-dinand: *Theologie des Neuen Testaments*, Band I, *Die Vielfalt des Neuen Testaments, Theologiegeschichte des Urchristentums*, Tübingen, Mohr Siebeck, 2011³, 76.

Másként érvel Alexandriai Kelemen, aki úgy véli, hogy a keresztyénség nem hagyhatja kétségek közt a gazdagokat.⁸ Felületes megértésre vall, ha a vagyronról való lemondást csak külső cselekedetként fogjuk fel, mintegy szó szerint értve a szöveget. Lelki síkon értelmezve ugyanis arról van szó, hogy a lélekből kell kitiltani a vagyon szeretetét. Az üdvösséget fenyegető igazi veszély nem a gazdagság, hanem az érzelem, hiszen az üdvösség nem a külsőségektől függ. Arra kell tehát kinek-kinek törekednie, hogy elszakadjon a lelkében lakozó idegen javaktól, hogy tiszta szívű legyen, és megláthassa Istent. A gazdagság adiaphoron;⁹ önmagában nem jó és nem rossz. Minden azon múlik, hogy mire használjuk.¹⁰ Ezért akár az igazságosság eszközévé is tehetjük. A keresztyének tekintsék minden javukat közösnek, és a gazdagok ne követeljenek maguknak többet másoknál.¹¹

Az előbbi példák azt bizonyítják, hogy noha az egyházi írók komolyan vették a Jézus parancsát, mérsékelni igyekeznek annak elhordozhatatlan keménységét. A keresztyén ember ugyan tartozik azzal, hogy javainak egy részét a szegényeknek adja, de a többség véleménye szerint nem kell megválnia teljes vagyontól. Azt látjuk, hogy az egyházban végbement változások folytán a vagyon nélküli élet eszményképét már nem lehetett fenntartani. A hangsúly egyre inkább a tulajdonhoz való helyes viszonyulás felé tolódott el.¹²

Consilia evangelica

A katolikus hagyomány különbséget tesz a minden keresztyén számára kötelező előírások és az ún. evangéliumi tanácsok (*consilia evangelica*) között.¹³ Utóbbiakat a komoly vallásos életre elhívottaknak ajánlja. A „tanács” kifejezés Jézusnak a gazdag ifjúhoz intézett szavára utal: „Ha tökéletes akarsz lenni, menj el, add el vagyonodat, oszd szét a szegényeknek [...] azután jöjj, és kövess engem!” (Mt 19,21). A tökéletességre hívó szó tehát nem általános érvényű parancs, hanem csupán tanács, ajánlás azoknak, akik kegyesebb életre vágnak. Az egyre kompromittáltabbá vált császári egyházban a remeték és a szerzetesi közösségek komolyan vették a Jézus parancsát, és a világtól, s így a vagyontól, a tulajdontól való teljes elfordulás útján keresték a tökéletességet. A középkorban a *consilia* bevett egyházi tanná vált, mely szerint a keresztyén egyházban kétféle elhivatottság van: az egyik a tökéletességre néz, a másik a mindennapi életre.

8 ODEN, Thomas C. – HALL, Christopher A.: *Mark*, Downers Grove, InterVarsity Press, *Ancient Christian Commentary on Scripture, New Testament II*, 1998, 137.

9 GNILKA, Joachim: *Das Evangelium nach Markus, Mk 8,27 – 16,20*, Zürich – Einsiedeln – Köln – Neukirchen-Vluyn, Benziger Verlag – Neukirchener Verlag, *Evangelisch-Katholischer Kommentar zum Neuen Testament III/2*, 1979, 90.

10 Uo.

11 Uo.

12 LUZ: i. m., 519.

13 Uo.

A reformáció tanítása

A reformátorok elvetették az „evangéliumi tanácsok” tanítását, mivel azt sugallja, hogy az ember a saját erejére támaszkodva is képes megszerezni az üdvösséget.¹⁴ Amikor Jézus a vagyon elhagyására int, nem tanácsot ad, hanem parancsot, hogy a szeretet valóságosan megmutatkozzék. E parancs minden emberre vonatkozik, és nem csupán a külső cselekedetekre, a vagyronról való tényleges lemondásra, hanem sokkal inkább arra, hogy semmit se szeressünk jobban Istennél. Ezért is kell a felebarátunkat úgy szeretnünk, mint magunkat.¹⁵ A reformátorok tiltakoznak az ellen, hogy Jézus az ifjút valamiféle érdemszerző cselekedetre akarta rábírní. Amit Jézus az ifjútól megkövetelt, csupán „előiskolája” annak az egyetlen útnak, amelyet a „kegyelemből való megigazulás” jelent.¹⁶ Valódi értelmé szerint a szöveg nem a javaktól való teljes elszakadásról szól, hiszen egy ilyen tett ismét cselekedetté válna, és esztelen dicsekvéshez vezetne.

Luther hangsúlyozza: maga Krisztus sem adta el javait és ruháit, hanem evett és ivott.¹⁷ Ő nem azt parancsolja, hogy elhagyva mindenünket mások alamizsnáján éljünk, ahogy a szerzetesek. Tanításának a lényege a törvény második táblája szerint sokkal inkább ez: „keresd meg, tartsd meg, óvd meg és gazdálkodj” minden javaddal úgy, hogy ne kelljen tolvajjá és rablónvá válnod!¹⁸ Ebben az érelemben a családunkról és a tulajdonunkról való gondoskodás megfelel a második tábla parancsolatainak, mely alapján véve a hit parancsolata. Luther szerint az egyetlen helyzet, amelyben a második tábla parancsolatait figyelmen kívül hagyhatjuk, és lemondhatunk mindenünkről az, amikor hitvallási okokból mindezt az első tábla parancsolatai miatt kell megtennünk.¹⁹

Mai értelmezések

A továbbiakban két mai megközelítést ismertetünk. Amint látni fogjuk, a gazdagsággal és a vagyronról való lemondással felvetődött probléma korántsem oldódott meg. A gazdag ifjú története igazi kihívást jelent a mai magyarázóknak is.

Francois Bovon a szöveg vélhető szándékát keresve egy összebékítési kísérletet vél felfedezni a gazdag ifjú történetében. Véleménye szerint a történet (Lk 18,18–30) azokat az ellentmondásokat hivatott kiküszöbölni, amelyek belső feszültséghez vezettek a keresztyén közösségekben. A problémát így fogalmazhatjuk meg: Hogyan lehet összebékíteni egy az ember számára elérhetetlen és kizárólag Istentől függő üdvösséget egy olyan üdvösséggel, amely az emberek számára is elérhető, de amelyet mégis Isten ad jutalomként azoknak, akik az általa támasztott követelményeknek megfelelő életet élnek?²⁰ Bovon válaszát itt idézzük:

14 Uo.

15 Uo., 520.

16 Uo.

17 Uo.

18 Uo., 521.

19 Uo.

20 BOVON: i. m., 229.

Az „örök élet elnyerésére” [...] vonatkozó emberi reménység szinte minden vallás témája. „Mi a teendő?” azért, hogy valaki egy ilyen örökség birtokába léphessen? [...] E perikópa Jézusa [...] paradox választ ad. Egyfelől hű marad Izráel hagyományához, és engedelmességet követel az isteni törvény iránt. Sőt, egy olyan reform képviselőjeként lép elő, amely a farizeussággal ellentétben és az esszénusokkal karöltve a lemondás etikáját hirdeti, különösen az anyagi javakról való lemondását. Másfelől tudja, hogy az üdvösség olyasvalami, ami túlmutat az emberi képességeken. Az ember nem tudja „megcsinálni” a saját üdvösségét. Ha reménykedhet is abban, hogy elérheti, azt mégis Isten kezdeményezésének és beavatkozásának köszönhetik. Ebben a szakaszban inkább az első szempont érvényesül, hiszen egyértelműen arra emlékeztet, hogy az engedelmesség szükséges (a tanítványok példaképként állnak azok előtt, akik sikerrel gyakorolták magukat ebben az engedelmességben, míg a gazdag ember a kudarc negatív példájává válik). De a másik szempontot sem téveszti szem elől. A perikópa nem oldja fel e két, logikailag összeegyeztethetetlen álláspont paradoxonát. Csak a szeretetet megtapasztalt hit ismeri fel készségesen, hogy Isten mint a mi ellentétünk (aki egészen más, mint mi) megadja, amit parancsol; a hit örömmel cselekszik a másikért, és válaszként őérette.²¹

A gazdag ifjú történetének mai értelmét keresve Ulrich Luz egészen más következtetésre jut. Teljesen szakít a protestáns értelmezéssel, melyet a téveszmék történetének és a szöveg értelmétől való teljes eltávolodásnak tart.²² Célja az értelem visszanyerése, mely egy gazdag emberről és a gazdagságról szóló történetbe áll előttünk. Hangsúlyozza: a protestánsoknak újra meg kell tanulniuk, hogy Jézus és a korai kereszténység miért látott alapvető feszültséget Isten országa és a gazdagság között. Újra kell tanulni – mondja –, hogy a hit egyik központi kérdése, hogy hogyan bánik az ember a pénzzel. Elismeri, hogy Jézus a teljes vagyon feladását követeli az ifjútól, de úgy látja, ez a cselekedet önmagában nem felel meg annak az engedelmességnek, amelyet a tanítványság követel meg, hiszen ha így lenne, más életmódot kellene választanunk. A mai életre nézve fontosabbnak tartja, hogy megtanuljunk egy a saját igazságunkkal ellentétes igazságot, mégpedig azt, hogy a tanítványi engedelmességet követve gyökeresen változtatnunk kell azon, ahogyan a saját pénzünkkel bánunk. A pénz kormányozza a világot, Jézus követése pedig a szeretet tiltakozása e kormányzat ellen. Javasolja, hogy gondolkodjunk el a keresztény szeretet és elköteleződés különleges, radikális formáiról, amelyek ugyan nem kötelezők, de mindenki számára „ajánlatok”. Olyan formákra gondol, amelyekről Jézus beszélt, és amelyeket mindenki fontosnak tarthat, mivel azok – ahogy mondja – Isten országára emlékeztetnek, kérdésessé téve egyben a pénz hatalmát is. Véleménye szerint azonban minden olyan konkrét javaslat, amely nem vezet változásokhoz mind a személyes, mind az egyházi pénzügyekben, teljesen lemond a szöveg értelméről. Itt különösen világossá teszi, hogy a bibliai szöveg mai megértésének óhatatlanul magába kell foglalnia a gyakorlati alkalmazást is.

21 (Fordítás a tanulmány szerzőjétől.) Az eredeti szöveget ld. Uo., 242.

22 LUZ: i. m., 522.

A hatástörténeti áttekintés megmutatta, hogy a gazdag ifjú esete által felvetett probléma, nevezetesen a vagyonról való teljes és végleges lemondás az örök élet elnyerése érdekében ma is éppolyan akut, mint a kereszténység első századaiban. A magyarázó nincs könnyű helyzetben. Mert vagy egy aszketikus, a szöveg szó szerinti értelme alapján teljesíthetetlen keresztény életideált hirdet meg, főként a gazdagokra terhelve annak felvállalását, vagy kénytelen beérni félmegoldásokkal, legalábbis ami az emberi lehetőséget illeti az örök élet elnyerése ügyében. Ugyanakkor ezzel egy időben érvényesítenie kellene azt a tételt is, hogy önerőből az ember számára az üdvösség elérhetetlen, teljes mértékben rászorul az isteni kegyelemre. E két vonatkozást egyszerre aligha lehet érvényesként fenntartani.

Ugyanakkor a szeretet végső következményét is felvállalni kész önzetlen magatartás, mely képes mindenéről lemondani a másik érdekében és a másikért – amennyiben így értékelnék ezt a tettet –, ütközni látszik az örök élet elnyerését célzó, az egyén érdekét nagyon is tudatosan szem előtt tartó törekvéssel. Mert most melyik a valódi indíték, és melyik a valódi cél? Jézus parancsának engedve az elsőből még megvalósítható valami, de a mennyek országába való belépést ez nem garantálja. Az óhajtott örök élet kizárólag a Jézus követése által érhető el. Hadd összegezzük ezt az áttekintést Gnilka találó szavaival: „Az elmélet és a gyakorlat szintjén az, amit Jézus megkövetel, továbbra is tövis a testben.”²³ Innen elindulva kell tehát ismét alaposan szemügyre vennünk ezt a különös történetet.

Formai jellegzetességek

A gazdag ifjú történetét formai szempontból általában az elhívástörténetek közé sorolják, sikertelen elhívástörténetként. A besorolás azonban korántsem egyszerű. A jól ismert elhívástörténetek szerkezetét itt nem lehet maradéktalanul kimutatni. Vegyük alapul Lévi elhívását (Mk 2,13–14). A szerkezet a következő: 1) keretelbeszélés az elhívás körülményeinek felvázolására; 2) Jézus szuverén hatalmi szava a „Kövess engem!” felszólítással;²⁴ 3) a megszólított azonnali és feltétlen engedelmessége, ami abban nyilvánul meg, hogy mindenét otthagya követi Jézust.²⁵ Ezzel az eredmény megállapítást nyert: a szó hatott, a követés megvalósult. Az ilyen típusú történetek nem indokolják sem Jézus szavát, sem a meglepő emberi reakciót, nem reflektálnak az elhívott gondolatára, érzéseire, nem vetnek fel kérdéseket, így nincs lehetőség sem magyarázatra, sem tanításra. Minden figyelem Jézus szuverén szavára és e szónak az elhívottra gyakorolt hatására összpontosul, az azonnali és feltétlen engedelmességére.²⁶

23 (Fordítás a tanulmány szerzőjétől.) Vö. GNILKA: i. m., 91.: „In Theorie und Praxis bleibt die Forderung Jesu ein Stachel im Fleisch.”

24 A „Kövess engem!” felszólításhoz megbízás is kapcsolódhat, úgy, ahogy azt az első két tanítvány elhívásának a történetében látjuk (Mk 1,16–17).

25 HAHN: i. m., 75.

26 Uo.

A gazdag története nem hasonlít az ún. elhívásszavakhoz²⁷ sem. Ennek alapmin-tája a Lk 9,57–60-ban áll előttünk. A rövid történetek jellegzetessége az, hogy valaki követésre jelentkezik, akit aztán Jézus eligazít, vázolja az adott helyzetnek megfelelő feltételeket, vagy Jézus maga szólít fel valakit a követésére, miközben minden ellen-vetést elnémítva haladéktalan engedelmességet követel.²⁸ Az ilyen típusú történeteket Jézusnak a szituációra alkalmazott bölcs mondása teszi kihívóan emlékeztetővé. A követésszavak az elhívás komolyságát, buktatóit, azonnali és feltétlen jellegét vázolják fel, miközben rövid reflexiók segítségével felvillantják Jézus, illetve a beszélgetőpartner álláspontját. A követés megvalósulásáról viszont semmit sem árulnak el. Valójában nyitott történetek, céljuk a figyelem felkeltése és a hallgatóság elgondolkodtatása.

Formai szempontból a gazdag ifjú története az azt követő egységekkel együtt (pl. Mk 10,17–22.23–27.28–31 parh.), vagyis az a szakasz, amelyet eddig a gazdag ifjú cím alatt egybefoglaltunk, leginkább a tanítóbeszéd (tanbeszéd) kategóriájába sorolható.²⁹ A szituáció felvázolása és a konkrét probléma bemutatása (Mk 10,17–22 parh.) után nyilvános tanítás következhet (Lk 18,24–26).³⁰ A tanbeszéd legjellegzetesebb vonása azonban a tanítványoknak nyújtott különoktatás³¹ (Mk 10,23–27.28–31; Mt 19,23–26.27–30; Lk 18,28–30), amelyben Jézus kifejti a felvetődött kérdéssel kapcsolatos álláspontját. A szerkesztéstörténeti megközelítés úgy véli, hogy Márk egy korábbi tanbeszédet alakított át elhívástörténétté azzal, hogy a követés motívumát (Mk 10,21e) beleszította az elbeszélésbe.³² Az érvelésnek ezt az irányát követve azonban világosan látnunk kell, hogy a gazdag ifjú története, úgy, ahogy az ma előttünk áll az evangéliumi szövegekben, formai szempontból mégsem az elhívástörténet, hanem a tanbeszéd jellegzetességeit hordozza magán, s mint ilyen, efelől érthető meg helyesebben. Egyetlen apró részlet betoldása, mint amilyen az „azután jöjj, és kövess engem!” felszólítás, nem változtatja meg alapjában a szakasz formai jellegét. A tanítványoktatás éppen olyan hangsúlyos marad, mint azelőtt. Éppenséggel a megghiúsult követés az, ami alkalmat ad Jézusnak arra, hogy tanítványait (Márk és Máté szerint), illetve a körülálló sokaságot (Lukács szerint) felvilágosítsa az örök életben való részesedés feltételeiről.³³ Jelen munkánkra nézve mindez azt jelenti, hogy az egyedi eset (Mk 10,17–22 parh.) valamennyi vonása nem vihető át minden további nélkül az örök élet lehetőségéről nyújtott általános tanítás

szintjére. Konkrétabban fogalmazva: a vagyonnól való egyszeri, teljes és végérvényes lemondás nem tekinthető a követés mindenkire vonatkozó elengedhetetlen felté-telének. A gazdag ifjú története összetettebb és árnyaltabb képet nyújt e kérdésről.

A szakasz egységessége

A gazdagról szóló evangéliumi történet három jelenetre tagolható:

- » a gazdag kérdése az örök élet feltételéről, elhívása és bukása (Mk, 10,17–22; Mt, 19,16–22; Lk 18,18–23);
- » tanítás a gazdagságról mint a követés fenyegető, sőt végzetes akadályáról (Mk, 10,23–28; Mt, 19,23–26; Lk 18,24–27);
- » tanítás a lemondás és követés jutalmáról (Mk, 10,29–31; Mt, 19,27–30; Lk 18,28–30).

A szinoptikus evangéliumok mai szövegállományát tekintve e három szakasz egység-essége vitathatatlan. Önálló elbeszélésként csakis az első jelenet állhatná meg a helyét némi kiegészítéssel.³⁴ A második, a gazdagság veszélyéről és a gazdagok esélytelen-ségéről szóló rész önálló egységként elképzelhetetlen. A legkézenfekvőbb szituáció, amelyben e tanítás elhangozhatott, éppen a gazdagról szóló megelőző egység. A har-madik jelenet, a lemondás és követés jutalmát taglaló tanítás talán más élethelyzetbe is beleillene, mégis kiváló folytatása és lezárása a teljes eseményornak.

A történet első és második jelenete közt a tematikus kötelék a gazdag bukása, illetve a gazdagok számára nehéz, sőt eleve sikertelenségre ítélt kísérlet az Isten orszá-gába való bejutásra. Az első és harmadik jelenet kapcsolatának kulcsfogalma egyfelől a követés, másfelől a követést lehetővé tevő lemondás. Míg az első jelenet mindkét vonatkozásban negatív példaként áll előttünk, a harmadik egység a tanítványok teljes elkötelezettségéről tanúskodik: ők azok, akik mindenüket elhagyva követték Jézust. A történet egészét szépen szervezi egyetlen koherens egésszé a követés és az örök élet fogalma, hiszen mindkettő hangsúlyos mind az első, mind a harmadik jelenetben, az utóbbi pedig, az örök élet motívuma valósággal keretbe foglalja a történéseket.³⁵ Emellett a második jelenetben az Isten országába való bemenetel, illetve az üdvözülés kifejezések a követés és az örök élet váltófogalmaiként azt tanúsítják, hogy az örök élet – követés – Isten országába való bemenetel – üdvözülés – követés – örök élet szo-ros kapcsolata megadja a teljes eseményor vezérfonalát. Az elmondottak alapján a gazdagról szóló történet lényegi mondanivalóját az egyes részleteknek a nagy egység egészében elfoglalt helye szerint kívánjuk kitapintani.

³⁴ Vö. PESCH: i. m., 135–136.

³⁵ Ld. pl. Mt 19: „Mester, mi jót tegyek, hogy örök életet nyerjek?” (16. v.) „És mindenki, aki elhagy-ta házát vagy testvéreit, apját vagy anyját, gyermekeit vagy földjeit az én nevéért, a százszorosát kapja, és megörökli az örök életet.” (29. v.)

²⁷ Uo., 76.

²⁸ Uo.

²⁹ PESCH: i. m., 136.; Gnllka a Mk 10,17–22-t apophtegmának, bölcs mondásnak tekinti. Véleménye szerint a bölcs mondást a 21. vers tartalmazza. Mivel azonban a szakaszban egy követésre hívó szó is van (22. v.), a perikópa közelebb kerül az elhívástörténet műfajához. Ld. GNILKA: i. m., 84.

³⁰ Ld. különösen Lk 18,24–27.

³¹ Ld. Mk 10,23–27.28–31; Mt 19,23–26.27–30; Lk 18,28–30.

³² PESCH: i. m., 136.

³³ Klaus Berger két külön műfajba sorolja be a Mk 10,17–31-et: a gazdag ifjú történetét is magába foglaló negatív töltetű példaelbeszélést (Mk 10,17–22) egy ehhez kapcsolódó általános tanítvány-oktatás (Mk 10,23–31) követ. Ld. BERGER, Klaus: *Formen und Gattungen im Neuen Testament*, Tübingen – Basel, A. Francke Verlag, 2005, 379–380.

Szinoptikus hangsúlyeltolódások – elemzés

A gazdag ifjú történetét Márk a kisgyermek megáldásáról szóló szakasz után közli, s ebben hűségesen követi őt mind Máté, mind Lukács. A két eseményt leginkább Lukács kapcsolja össze: nem változik sem a színtér, sem a hallgatóság. Márk és Máté némi hézagot hagy a két történet között, mert Jézus közben útnak indul, a kapcsolat viszont kétségtelen. A kontraszt valóban feltűnő a két eset között. Jézus helyreutasítja a tanítványokat: „Engedjétek hozzám jönni a kisgyermekeket, és ne akadályozzátok őket, mert ilyeneké az Isten országa.” (Mk 10,14b) Másfelől ott van a gazdag ifjú, aki az örök életet akarja elnyerni, majd kiderül, hogy alkalmatlan arra. A szomorú fejlemény hallatán Jézus korábban mondott szava kísért: „Bizony mondom nektek: aki nem úgy fogadja az Isten országát, mint egy kisgyermek, semmiképpen sem megy be oda.” (Mk 10,15)

Márk és Máté úgy indítja az elbeszélést, hogy semmit sem árul el a kérdező kilétéről: egyvalaki (εἷς), egy ember Jézushoz fordul eligazításért az örök élet dolgában. Lukács előkelő embert (τις ἄρχων) említ, valakit, aki rangos, tekintélyes, köztisztviselőként álló személy. Mindhárom evangélista megegyezik abban, hogy a cselekménysor kezdetén a kérdező vagyoni helyzete lényegtelen. Lukácsnál viszont, noha nem döntő szempont, mégis sejthető, hogy egy közmegebecsülésnek örvendő férfi egyben vagyonos is. A Máté, és talán még inkább a Márk előadása szerint éppen ezért annál meglepőbb, hogy a történetek egy adott pillanatában Jézus a teljes vagyonától való megváltásra szólítja fel a hozzá folyamodót, tudva, hogy igencsak tehetős. A váratlan adalék meglepi az olvasót, ahogy minden bizonnal a beszélgetés fültanúit is. Csak ott és akkor válik világossá a hallgatóság előtt, hogy mennyire a kérdező elevenére tapintott a Mester. Az elbeszélésnek ez a vonása az eset egyedi jellegéről árulkodik.

Márk és Lukács szerint az ember így szólítja meg Jézust: „jó Mester” (διδάσκαλε ἀγαθέ). A tiszteletteljes, de nyájas, kedveskedő megszólítás³⁶ különösen Márk elbeszéléséhez illik. Szerinte ez a valaki futva érkezik Jézushoz, és térdre borul előtte. Lázás igyekezet, hódolat és elragadtatás, ez jellemzi a közeledőt. Jézus elutasítja a megszólítást: „Senki sem jó az egy Istenen kívül.” (Mk 10,18 Lk 18,19) A cselekmény veszít lendületéből, a tekintet Jézusra szegeződik. Máté a szokványos „Mester” megszólítással él, mivel ő a cselekedetet minősíti, mindazt, amit meg kell tenni az örök élet érdekében:³⁷ „mi jót tegyék” (τί ἀγαθὸν ποιήσω)? Márknál és Lukácsnál a cselekedet jelöletlen marad: „mit tegyék, hogy elnyerjem az örök életet?” Tény, hogy a Jézus korabeli zsidó hagyománynak megfelelően mindhárom esetben különös hangsúlyt kap az örök élet cselekedetek útján történő birtokba vétele. A helyzetleírás valóság tartalma hitelt érdemlő. Kegyes izraelita körökben ez nem is történhetett másképp.

36 France megjegyzi: „nem meglepő, hogy valaki Jézust διδάσκαλε-nak szólítja: egyaránt jellemző mind a jóindulatú kívülállók (5,35; 9,17), mind a tanítványok (4,38; 9,38) szóhasználatára. Figyelemre méltó viszont az ἀγαθέ jelzővel való kombinációja: Márk sehol máshol nem mondja egy személyről, hogy ἀγαθός, és azzal, hogy összekapcsolja a διδάσκαλε kifejezéssel (olyan megszólítási formát hozva létre ezzel, amelynek nincs kortárs zsidó párhuzama) azt sugallja, hogy az illető hízeleg, vagy olyan kívülálló, aki szokatlanul pozitív képet alkot Jézusról.” (Fordítás a tanulmány szerzőjétől.) Ld. FRANCE, R.T.: *The Gospel of Mark*, Grand Rapids, Michigan, Eerdmans, NIGTC, 2002, 401.

37 LUZ: i. m., 509.

Jézus a parancsolatokra irányítja a figyelmet, a Tízparancsolat második táblájára, ide emelve az első tábla végétől a szülők iránti tiszteletet is. Minden ember legfőbb dolga, hogy maradéktalanul felvállalja és teljesítse erkölcsi és társadalmi kötelezettségeit. A rituális és ceremoniális törvényeket viszont figyelmen kívül hagyja, ahogy máskor is. Márknál és Máténál a második tábla parancsolatainak a sorrendje a héber szöveget követve megegyezik, míg Lukács a Hetvenes fordítás alapján a paráznság tilalmával indítja a sort. A sorrendbeli eltérésnek nincs érdemi jelentősége. Ellenben a lajstrom végén, a szülők iránti tiszteletre utasító parancs előtt Márk, mintegy a tizedik parancsolat helyett beiktatja a „ne károsíts meg senkit” tilalmát. Mivel a megkínálás, a más javai utáni sóvárgás a konkrét tettek szintjén kitapinthatatlan, s ekként ellen-örizhetetlen, Márk e szokatlan módon jelzi, hogy nemcsak a szó szoros értelmében vett tolvajlás vagy rablás tilos, hanem az embertárs javainak az eltulajdonítását célzó bármely kísérlet is, függetlenül a megszerzés módjától,³⁸ legyen az csalás, sikkasztás, zsarolás, visszaélés, hűtlen kezelés vagy a szorult helyzetben lévő embertárs kíméletlen kiszipolyozása. Máté egyedülállóként, mintegy összegezve, a felebarát iránti szeretet parancsával zárja a felsorolást, s így valamennyi parancsolatot a szeretet megnyilvánulásaként értelmezi.³⁹

A kérdező Jézus választ hallva lelkesen közli: „mindezeket megtartottam ifjúságomtól fogva” (Mk 10,20). Az állítás őszinteségét és tartalmának valódiságát egyik evangélista sem vitatja. Márk és Lukács leírása alapján az érintett már felnőtt, érett férfi lehet, túl a harmincas évein. Erre utal az „ifjúságomtól fogva” időhatározós szó szerkezet is. Ezzel szemben Máté kifejezetten ifjú emberről beszél (ὁ νεανίσκος), ezért is kerüli az időtartamra utaló megjegyzést. Míg az előbbi két leírás szerint a férfi már bizonyított, az utóbbi alapján a fiatal ember csak nemrég kezdte el az engedelmességet. Amott egy magabiztos, öntudatos meglett férfi áll előttünk, aki határozottan bejelenti, hogy maradéktalanul eleget tett a törvény parancsolataiba foglalt követelményeknek; itt egy kissé tétova, bizonytalankodó ifjú ember.⁴⁰ Talán ez magyarázza, hogy Máté szerint maga a kérdező, az ifjú tudakozódik esetleges hiányossága, tetteinek fogyatékosága felől: „mi fogyatkozás van még bennem (τί ἐτι ὑστερῶ)?” (Mt 19,20). Csak Márk beszél a Jézus érzéseiről ezen a helyen: rátekintett, és megkedvelte őt (Mk 10,21), mint aki alaposan szemügyre veszi az előtte állót, értékelve határozottságát és őszinte igyekezetét. Ez a viszonyulás jobban illene a Máté olvasata szerinti ifjú emberhez. Máté azonban, ahogy Lukács is, tartózkodik attól, hogy kifejezésre juttassa Jézus érzelmeit. Ezért a Márk szerinti változatban joggal feltételezhetünk egy kölcsönös szimpátiát az érdeklődő és Jézus között. Az már az első pillanatban lelkesen és hódolattal járult a Mester elé, most pedig Jézus tekint rá együttérzéssel, viszonyozva az őszinte közeledést.⁴¹ Mindez arra kötelez, hogy Jézus választ ne tekintsük barátságtalan provokációnak, bármilyen keményen hangzott

38 FRANCE: *The Gospel of Mark*, 402.

39 LUZ: i. m., 513.

40 LUZ szerint Máté az εἰ θέλεις τέλειος εἶναι (ha tökéletes akarsz lenni) szójáttékkal azt kívánja kifejezésre juttatni, hogy ennek az ifjú embernek még felnőtté, tökéletessé (τέλειος), teljes értékű, érett férfivá kell válnia. Ld. LUZ: i. m., 512.

41 FRANCE: *The Gospel of Mark*, 403.

is, nemcsak a kérdező, hanem a szem- és fültanúk előtt is. A válasz őszinte és tárgyilagos; ettől jóindulatú: „Egy hiányosságod van még; Ἐν σε ὑστερεῖ.” (Mk 10,21). Hasonlóképpen szól Jézus Lukács szerint is, rokon értelmű szóval jelölve a fennálló hiányosságot: „Még egy fogyatkozásod van; Ἐτι ἔν σοι λείπει.” (Lk 18,22). Jézus mindkét evangélium szerint a férfi megnyilatkozására válaszol: „Mindezeket megtartottam ifjúságomtól fogva.” Ehhez tehát, Jézus véleménye szerint már csak egyetlen dolgot kell hozzátenni ahhoz, hogy teljes legyen az engedelmisség, hogy megszűnjön az „egy hiányosság”, a még fennálló „egy fogyatkozás”. Sajátosan Mátéra vall, hogy Jézus így válaszol az ifjú kérdésére: „Ha tökéletes akarsz lenni; Εἰ θέλεις τέλειος εἶναι,” amire mindhárom evangéliumban egyetlen, noha szóállományában különböző, de tartalmában azonos utasítás következik: „add el, amid van, és oszd szét a szegények között”. Ez az egy szükséges a tökéletességhez. Vajon tényleg így áll a helyzet? Hiszen Jézus folytatja a mondandóját: „és kincsed lesz a mennyben; azután jöjj, és kövess engem!” (Mt 19,21). A tökéletességhez elég lehet az az egy dolog, a vagyonról való lemondás. Ennek a jutalma hagyományosan a mennyben eltett kincs (vö. Mt 6,19–21; Lk 12,33–34). Az örök élethez viszont több kell, a Jézus követése. Különös, hogy a szakasz értelmezése során mégis mekkora hangsúlyt kap a tökéletesség gondolata, amely szorosán kötődik a vagyonról való lemondáshoz, de feltűnő módon egyben a Jézus követéséhez is. A tökéletesség tehát itt nem a görög felfogást tükröző emberi eszményt jelenti az igazi tudás és az igazi erény értelmében, hanem a parancsolatok maradéktalan, teljes körű betöltését, az Isten iránti engedelmisség teljeségét Izráel hagyományának megfelelően.⁴² Figyelemre méltó, hogy egyetlen kifejezés mennyire meghatározza az írásmagyarázatot. Mert noha Márk és Lukács kerüli a tökéletesség szót, de határozottan állítja, hogy a kérdező engedelmisségének a teljességéhez csakis egy, egyetlenegy dolog hiányzott még, a vagyonról való lemondás. „Ha tökéletes akarsz lenni”, áll Máténál, és következik az utasítás a vagyon elhagyására. „Egy hiányosságod van még” (Mk 10,21), „Még egy fogyatkozásod van” (Lk 18,22), olvassuk Márknál és Lukácsnál, majd ugyanaz az utasítás hangzik el, mint Máténál is. Mi a különbség? Egyetlen kifejezés, a tökéletesség fogalma, noha mindhárom evangélista ugyanannak az egy hiányosságnak a megszüntetését emeli ki. Eszerint a tökéletesek jogosultak Jézus követésére? Vagy mégis a követés jelentené a tökéletességet,⁴³ és nem a vagyonról való lemondás? Hagyjuk most nyitva a kérdést.

A kérdező leforrázva távozik. Kivéve Lukácsnál, aki szerint továbbra is marad, hallgatagon, elvegyülve a tömegbe, megszorodva amiatt, amit Jézus kért: hogy adja el vagyonát és ossza szét a szegények között, majd kövesse őt. Ezzel fény derül a meghátrálás okára: ez az ár neki túl magas. Márk jellemző módon megemlíti, hogy Jézus szavára elborult az ember arca – a lelki megnyilvánulás ábrázolása elevenné teszi az elbeszélést. A gazdag eltűnik a színtérről, a felvetődött probléma viszont marad. A következő szakasz ezt taglalja mindhárom evangélista szerint.

42 A tökéletesség (τέλειος) fogalmának magyarázatához ld. LUZ: i. m., 513.

43 Emellett foglal állást LUZ: i. m., 513.; FRANCE: *The Gospel of Mark*, 403.; FRANCE, R. T.: *The Gospel of Matthew*, Grand Rapids – Cambridge, Wm. B. Eerdmans Publishing Co., *New International Commentary on the New Testament*, 2007, 735.

„Jézus akkor körülnézett” – indítja Márk az újabb jelenetet (10,23) –, majd a tanítványokhoz fordulva szól – jelenti be Mátéval együtt. Lukács szerint Jézus a körülállókhoz szól, mindenkihez, hiszen a gazdagság családsága és a gazdagok problémája kiemelt téma nála. „Milyen nehezen mennek be a gazdagok az Isten országába!” (Lk 18,24) – hangzik mindhárom evangéliumban. Márk itt ismét külön utakon jár. Miután felidézi a tanítványok döbbenetét a hallottak miatt, megismétli Jézus kemény kijelentését, általánosítva, a gazdagok említése nélkül: „Gyermekeim – szól lágyan a Mester –, milyen nehéz az Isten országába bejutni!” Mivel a következő mozzanatban Jézus újból a gazdagokra tereli a szót, az írásmagyarázat rendszerint nem tulajdonít különösebb jelentőséget Márk általánosító közbevetésének, noha jelzésértéke aligha tagadható: Isten országába bejutni nem könnyű dolog, ne bízza el magát senki!⁴⁴ A közbevetés után Jézus szava még súlyosabban csattan: „Könnyebb a tevének a tű fokán átmenni, mint a gazdagnak az Isten országába bejutni.” Az ítélet kemény, s a mondat csaknem szó szerint megegyezik az evangéliumokban. A hasonlat képi része elemi erővel fejezi ki, hogy a gazdagnak nem csupán nehéz, hanem egyenesen lehetetlen bejutni az Isten országába. A kijelentés erejét enyhítendő egyes kéziratok κάμιλος-τ olvasnak a κάμηλος helyett,⁴⁵ hajókötelet a teve helyett, de a lényegen ez semmit sem változtat. Éppúgy lehetetlen a tű fokán egy hajókötelet áthúzni, mint amilyen lehetetlen azon a tevének átmenni. A tanítványok, illetve a körülállók döbbenetéről csak Lukács hallgat. Szerinte a körülállók, Máté szerint a tanítványok habozás nélkül felteszik a kérdést: „Akkor ki üdvözülhet?” (Lk 18,26) Márk arról tudósít, hogy ezt a tanítványok kérdezték egymás közt megrökönyödve, tanácstalanul. Ekkor Jézus rájuk tekintett, mármint a tanítványaira – tudósít Márk és Máté. A magyarázatot mindegyik evangélista saját változatban közli. Márk a legrészletesebb: „Az embereknek lehetetlen, de Istennek minden lehetséges.” (10,27) Máté rövidít: „Embereknek ez lehetetlen, de Istennek minden lehetséges” (19,26) A legáltalánosabban Lukács fogalmaz: „Ami lehetetlen az embereknek, az Istennek lehetséges.” (18,27) Márk konkrétan a szóban forgó ügyre, az ember üdvözülésére irányítja a figyelmet, és erőteljesen emeli ki az emberi lehetetlenséggel szemben Isten kizárólagos lehetőségét egy tagadó és egy állító mondattal: Istennél nem lehetetlen az üdvösség, mert nála minden lehetséges. Máté, szintén az üdvösség kérdését állítva a középpontba, egyensúlyt teremt az emberi lehetetlenség és Isten lehetősége között: előbbinek lehetetlen üdvözülni, emberileg, saját erőből ez képtelenség, de Istennek minden lehetséges, értelemszerűen tehát ez is. Lukács az emberlétet egyetemesen jellemző végességre

44 Helyesen jegyzi meg France: a tanítványok joggal vélhették, hogy majd az eszkatonban Isten a szegényeket fogja üdvösségben részesíteni, hiszen Jézus maga is így nyilatkozott korábban róluk (Lk 6,20). E szakasz azonban az üdvözülők helyett arra irányítja a figyelmet, aki egyedül képes üdvözíteni. Ld. FRANCE: *The Gospel of Matthew*, 736.

45 Az egyes evangéliumokban a következő kéziratok olvasnak κάμιλος-τ a κάμηλος helyett: Mt 19,24: 579, 1424; Mk 10,25: f³, 28, 579; Lk 18,25: f³, 579^{vid}, 1424. Ld. ALAND, Barbara – ALAND, Kurt – KARAVIDOPOULOS, Johannes – MARTINI, Carlo M. – METZGER, Bruce M. (hg.): *Novum Testamentum Graece*, 28. Revidierte Auflage, Münster, Westfalen, Institut für Neutestamentliche Textforschung, 2012.

világít rá, szembehelyezve Isten korlátlan hatalmával: minden, ami az ember számára lehetetlen, Istennek lehetséges, így az is, hogy üdvözítsen. A feszültség szinte tapintható. Mert ha a gazdag esélytelen az Isten országára, attól még lehetnének esélyesek. De nem így Jézus: szerinte mindenki esélytelen, különösképpen a gazdagok. De ha nincs egyetlen esélyes sem az emberek között, akkor mi értelme arról beszélni, hogy a gazdagok teljesen esélytelenek? Még sincs semmi összefüggés az emberi vállalás és az Isten országába való bemenetel között? A vagyonról való lemondással sem ért volna célt a gazdag? Akkor viszont miért kellene a gazdagnak vagy bárkinek is lemondania bármiről az Isten országáért, az üdvösségért? A kérdések csupán azt szemléltetik, hogy nincs közvetlen bejárás, ember nyitotta egyenes út az Isten országába egyetlen halandónak sem. Mindent meg lehet tenni érte, mégis hasztalan. A kapocs az emberi tett és az Isten országa, az üdvösség között közvetett, áttételes. Ezért a legtökéletesebbek sem támaszkodhatnak csupán a saját „tökéletességükre”. Jézus világos választ adott erre a dilemmára, amikor így szólt a gazdagnak: „Ha tökéletes akarsz lenni, menj el, add el vagyonodat, oszd szét a szegényeknek, és kincsed lesz a mennyben; azután jöjj, és kövess engem!” (Mt 19,21) Az Isten országába való bejutás feltétele a követés, a többi pedig a követés feltétele. Így volt ez a gazdag esetében is. Csak aki Jézus köréhez tartozik, csak az jogosult az Isten országára. De ennek a következtetésnek a valóságtartalmát még ellenőrizni kell. Ez történik meg a következő alegységben. Vajon tényleg úgy áll a helyzet, hogy aki Jézus köréhez tartozik, az részese lesz az örök életnek?

Péter jól értette a szót: „Íme, mi elhagytunk mindent, és követtünk téged.” A nyílt, egyenes közlés így önmagában önelégültségről árulkodik, amolyan „bezzeg-megnyilvánulásról”.⁴⁶ A szószóló rendkívül büszke a teljesítményükre; a gazdag szégyenszemre alulmaradt. „Bezzeg mi megtettük mindazt, amire ő nem volt képes, sőt annál többet tettünk: elhagyva mindent követtünk téged.” A tanítvány ugyanabba a csapdába esett, mint korábban a gazdag is:⁴⁷ „mindezeket megtartottam ifjúságomtól fogva” (Mk 10,20). Máté az egyetlen, aki Péter tudakoló kérdésére is közli, s ebben inkább aggodalom és burkolt számonkérés van a hetvenkedő felhang helyett: „hát velünk mi lesz?”. Ahogy egyébként is, Máté igyekszik enyhíteni a különösen Márkra jellemző kedvezőtlen képet a tanítványokról. Jézus határozott válaszát különbözőképpen örökölték meg az evangéliumok. A legnagyobb egyezés Márk és Lukács között van. A két evangélista szerint Jézus előbb arról szól, amit a tanítványok elhagytak, hogy kövessék őt, majd arról, amit viszonzásként már e jelenvaló életben kapnak, hogy végül az örök életből való részesedés ígéretével zárja a sort. A két lajstrom között azonban több feltűnő különbség is észlelhető. Az elhagyott dolgokról szólva Lukács általánosabban fogalmaz, rövidítve a felsorolást. Szülőkről beszél, nem anyákról és apákról. Márkkal együtt említi a házakat és testvéreket, viszont hallgat a szántóföldekről, de megemlíti a feleségeket. Csupán összegzi, amit a tanítvány viszonzásként kap: „a

sokszorosát kapja vissza már ebben a világban” (Lk 18,30). Márk itt erőteljesebb: „százannyit kap”. Viszont nem teljesen világos, hogy a „százannyit” mire is érti, az e világban kapott javakra: házakra, testvérekre, anyákra, gyermekre és szántóföldekre, üldöztetésekkel együtt, vagy a jövőben elnyerhető örök életre is. Az üldöztetések említése életszerűvé teszi a leírást. Számolni kell azzal, hogy amint Jézust is, zaklatni, gyalázni és bántalmazni fogják követőit, annak ellenére, hogy az új család és javak kárpótlást nyújtanak a lemondásért és a bántalmazásokért. A legfőbb kárpótlás, a legfőbb jó azonban az örök élet. Ez az, ami kizárólag Jézussal együtt, őt követve, és a követésben állhatatosan kitartva érhető el. A „százannyit” mennyiséghatározó csak jelzi a kárpótlás felfoghatatlan bőségét.⁴⁸

A jelenvaló világban elhagyott javak ügyében Máté Márkhoz csatlakozik. A két lajstrom csaknem azonos. A kárpótlásként kapott javakról viszont csak ennyit mond: „a százszorosát kapja” (19,29). Azért van ez így, mert Máté mindenekelőtt Isten új világára, és abban is a tanítványok méltóságára figyel. Őt kiváltképpen az eszkatológus jutalom foglalkoztatja. Az Emberfia eljövetelkor – írja – a tanítványok is egy-egy trónszékbe ülnek, és ítéletet tartanak Izráel tizenkét nemzetsége fölött (19,28). A kép nehezen értelmezhető. Vajon csak a Tizenkettőre vonatkozna az ígéret, vagy Jézus minden követőjére? Jézus Péternek válaszol, a Tizenkettő képviselőjének, de általában szól az őt követőről. Viszont tizenkét trónszékem említ, s ez összezavarja az értelmezőt. Általában itt annyi mondható, hogy a végső ítélet célja a tizenkét törzs helyreállítása, illetve a világ újraterepítése (παλιγγενεσία) lehet, amelyben a Tizenkettő megkülönböztetett szerepet kap.⁴⁹ A százszoros jutalom minden követőre érvényes.

Térjünk ki még egy pillanatig arra, hogy miért is jutalmazza Jézus javakkal már itt, és örök élettel majd egykor az őt követőket. Márk szerint azoknak jár jutalom, akik mindent elhagytak „énértem és az evangéliumért” (ἐνεκεν ἐμοῦ καὶ [ἐνεκεν] τοῦ εὐαγγελίου); Máté szerint: „az én nevemért” (ἐνεκεν τοῦ ἐμοῦ ὀνόματος), Lukács szerint: „az Isten országáért” (ἐνεκεν τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ). Márk szerint Jézus jövetele az evangélium, így Jézus maga az evangélium, aki meghirdeti, tanítja és cselekszi, végül engedelmisségével betölti az Isten uralmának új rendjét. A hangsúlyeltolódások ellenére ebben valamennyi evangélista egyetért.

Lukács az örök élet ígéretével zárja is a történetet, hogy a harmadik szenvedés-jövendöléssel újra kijelölje Jézus útját. Márk és Máté szerint Jézus egy talányos bölcs mondással zárja mondandóját: „De sok elsőből lesz utolsó, és utolsóból első.” (Mk 10,31; Mt 19,30) Márknál a mondásnak pozitív töltete van. Jézus Isten országának új rendjét állítja a hallgatóság elé egy epigrammaszerű megnyilatkozásban. Az eddig természetesnek tartott értékek elvesztik prioritásukat, s ebből a tanítványok már ízelítőt is kaptak a második szenvedésjövendölést (9,31) követő rangkérdésről folytatott vitában (9,35). Rájuk nézve ez a mondás most azt jelenti, hogy nem a gazdagok kapnak lehetőséget az Isten uralmában való részvételre, amint az a társadalmi konvenciók alapján várható, hanem az egyszerű emberek, amilyenek a tanítványok is. Viszont előre tekintve a harmadik

46 Ld. pl. FRANCE: *The Gospel of Mark*, 407.

47 Bovon külön felhívja a figyelmet a Péter közlése elején álló nyomatékos „mi” névmásra, mely szembeállítja a tanítványokat a gazdag ifjával, és a teljesítményük miatti büszkeségéről árulkodik: „Íme, mi otthagytunk mindent, és követtünk téged.” Ld. BOVON: i. m., 237.

48 További magyarázathoz ld. FRANCE: *The Gospel of Mark*, 407–408.; BOVON: i. m., 237–239.

49 Bővebb magyarázatot közöl LUZ: i. m., 516–517.

szenvedésvendülésre, arra készíti fel őket, hogy az általuk eddig észlelt új rendnél is komolyabb és mélyrehatóbb változásokkal kell szembesülniük, amibe még a korábban hetvenkedő Péter is belebukhat.⁵⁰ Máté elgondolása az elsők és utolsók változó sorsáról e felől a megközelítés felől érthető. A gazdag ifjú történetét nála a szőlőmunkásokról szóló példázat követi, melyet ugyanezzel a mondással zár, az aktuális helyzetre kihegyezve: „Így lesznek az utolsókból elsők, és az elsőkből utolsók.” (20,16) Az „így lesznek” visszamatat a példázatra, ahol az elsők, a nap első órájában felfogadott munkások azért érzik magukat utolsóknak, méltánytalanul mellőzötteknek, mivel a gazda a fizetésnél egyenlővé tette őket azokkal, akik a munkanap végén, az utolsó órában szegődtek hozzá. Kijózanító lecké ez azoknak, akik már dicsőséges trónon képzelik magukat, mások fölött ítélkezve. Viszont még itt is érvényes: akik Jézus mellett vannak, ha utolsóként is, de ugyanabban a jutalomban részesülnek. Ez az esélytelenek esélye.

Következtetések

Hézagok kitöltése

A gazdag ifjú története a szinoptikus evangéliumok történetmondásának a sajátosságait hordozza magán. A leírás egyszerű, tömör, a megértés szempontjából lényeges adatokat közli, kerüli a terjengős leírásokat és a részletező fejtegetéseket, s ezzel az elbeszélésben hézagokat hagy, amelyeket a magyarázónak kell kitölteni. Ezt a jellegzetességet szem előtt tartva teszünk kísérletet a szakasz mondanivalójának a feltárására. Közben igyekszünk szem előtt tartani, hogy a hézagok hagyta gondolati elemek pótlásánál mindenekelőtt a szöveg sajátosságaira, valamint a szűkebb és a tágabb szövegtörzsekre támaszkodjunk, ideértve a szinoptikus evangéliumok vonatkozó egységeit, egyszerűsített szem előtt tartva a Jézus korának jellegzetes gazdasági, kulturális és szociális viszonyait is.

Örök élet cselekedetéből?

A gazdag az örök élet lehetősége felől kérdezi Jézust, és Jézus rámutat a Tízparancsolat társadalmi-erkölcsi követelményeire. Az Isten iránti engedelmségnak ezek a mérföldkövei. A hagyományos lajstrom Márknál kibővül. A gazdag elégtétellel nyugtázza, hogy mindazt megtartotta ifjúságától fogva (Márk és Lukács). Ekkor Jézus még egy követelményt támaszt, a vagyonáról való teljes és végleges lemondást, amelyhez egy ígéretet is fűz.

Jézus válaszában az „add el [...] oszd szét [...] kincsed lesz a mennyben” (Mt 19,21) lezárt cselekménysort jelöl, hiszen a követelmény teljesülésével egyúttal az eredmény is adott jövőbeli ígéretként. A gazdag ifjú választ kapott a kérdésére, így hát a történet ezen a ponton le is zárható: ha a gazdag lehetőségei szerint a végsőig menően eleget tett társadalmi-erkölcsi kötelességének, ha ezzel megvalósul az Isten akarata iránti engedelmség a még fennálló egyetlen hiányosság pótlása folytán, biztosított a megfelelő jutalom is.

Az „örök élet” és a „kincsed lesz a mennyben” hagyományos zsidó szófordulat egyaránt az eszkatologikus jutalomra vonatkozik, noha teljes tartalmi azonosság nem áll fenn a kettő között. A hamis sáfárról szóló példázat után, az esetet a hallgatóság helyzetére alkalmazva így szól Jézus a körülállókhoz: „Én is mondom nektek: szerezetek magatoknak barátokat a hamis mammonnal, hogy amikor elfogy (ἴνα ὅταν ἐκλίπῃ), befogadjanak titeket az örök hajlékukba.”⁵¹ (Lk 16,9) E példa szerint a vagyonról való fokozatos lemondás ajtót nyithat a mennyei örök hajlékba a megtett út végén. Hangsúlyos, hogy amikor minden elfogy, akkor számíthat bebocsátásra a javait önzetlenül szétosztó, a mások javára élő ember.⁵² A gazdag esetében annyi a különbség, hogy Jézus őt azonnali, egyszeri és végérvényes lépés megtételére szólítja fel, míg a jutalom itt is a jövő ígérete marad. Ezen a pontos hangzik el Jézus ajkáról a követésre hívó szó: „azután jöjj, és kövess engem!”. Ez a mozzanat azonban már túlmutat a gazdag ifjú által felvetett problémán, a törvénykövetés útján elnyerhető örök élet megragadásán. Ez egy következő lépés megtételére sarkallja őt Jézus kezdeményezésére.⁵³

Előbb azonban látnunk kell, hogy mit is jelent a javakról való végleges lemondás az örök élet jutalmáért. Az adott kor társadalmi viszonyait szem előtt tartva egy ilyen lépés egyet jelentett volna a teljes kiszolgáltatottsággal. Az egykor tehető emberből nincstelen koldus lesz, egy senki, aki elvesztette státusát, jogait, kiváltságait, kapcsolatait, ha volt, a családtagjait is, akiket ő maga fosztott ki, azokkal együtt, akik az ő asztaláról éltek; megve-tetté, kizsároltá, idegenné vált a saját korábbi világában, gyűlöletessé vagy gúny tárgyává mindenki előtt, hajléktalan földönfutóvá, védtelenebbé és sebezhetőbbé a kisgyermek-nél, akik szüleik gondjaira vannak bízva (vö. Mk, 10,13–16). Mert ugyan ki törődne még vele? Aki Isten akarát követve végre kíván hajtani egy tettet, hogy teljes engedelmséget tanúsítva maradéktalanul betöltsé a mennyei akaratot, annak készen kell állnia arra, hogy feladja mindenét, beleértve önmagát is, teljesen és feltétel nélkül átengedve és kiszolgáltatva Teremtőjének, létét mindenestől az Ő kezében tudva, bármi történjék is vele.⁵⁴ Olyan

51 Érdemes fontolóra venni Bovon őszinte gondolatait, aki azt latolgatja: elképzelhető-e a javainktól való teljes megváltás már az életünk idején, itt és most, vagy sokkal inkább a halálunk óráját kell értenünk azon, hogy „amikor elfogy”. A következtetése világos: „Mivelhogy a 9. v. az isteni világra tekint, a vég a maga kétértelműségében áll előttünk; a pénz a halálunkkor veszíti el funkcióját: ez az a par excellence óra, amikor az embernek már nincs egy fityngje sem. Az az óra ez, amikor – mint a példázatban – jó, ha számíthatunk a barátainkra.” (Fordítás a tanulmány szerzőjétől.) Bovon nem esik túlzásba, józanul mérlegel az embert tartva szem előtt. Ld. BOVON: i. m., 81.

52 Joseph A. Fitzmyer itt az anyagiakkal való gondos bánásmódról beszél. Ld. FITZMYER, Joseph A.: *The Gospel According to Luke X-XXIV*, Garden City – New York, Doubleday & Company, *Anchor Yale Bible 28A*, 1985, 1106.; Joel B. Green az önkéntes, ellenszolgáltatást nem váró, önzetlen adakozásra gondol, a gazdagok és szegények közti valódi társadalmi szolidaritásra, akik egyenlő partnerekként, „barátokként” viszonyulnak egymáshoz. Ld. GREEN, Joel B.: *The Gospel of Luke*, Grand Rapids, Michigan – Cambridge, Wm. B. Eerdmans Publishing Co., *New International Commentary on the New Testament*, 1997, 594.

53 Helyesen jegyzi meg Karl Bartha hivatkozva Gnilká: „...éles szemmel felismerte, hogy a követés gondolata itt valami egészen újat jelent, és ez áll a legközelebb az evangélistához”. (Fordítás a tanulmány szerzőjétől.) Ld. GNILKA: i. m., 90.

54 France helyesen látja, hogy egy önféjű ifjú ember ugyanabban a helyzetben találná magát, mint a Mt 6,25–32 szerint az ég madarai és a mező liliomai, amelyek közvetlenül a mennyei Atya gondjaira

50 FRANCE: *The Gospel of Mark*, 408–409.

lesz, mint Jézus. Mert ez az út a Jézus útja. Nincs, aki bele ne bukna ebbe. Így járt a gazdag is. Ezért nyújt felé Jézus segítőkéz, amikor követésre szólítja fel.⁵⁵ A tanítványok példáján jól látható, hogy a követés ugyan komoly dolog, de nem mérhető ahhoz az úthoz, amelyet Jézus magára vállalt, és egymaga járt végig következetesen, elhagyottan, család, társak, nagylelkű támogatók nélkül, teljesen magára hagyottan (vö. Mk 15,34,b; Mt 27,46b). Találó, hogy a gazdag ifjú története után mind Márk, mind Lukács a harmadik szenvedésbejelentéssel folytatja az evangéliumi beszámolót.

Törvénykövetés vagy Jézus követése az Isten akaratának a betöltése útján

Az elmondottakból következik, hogy a gazdag történetében a vagyonról való azonnali, teljes és végleges lemondás elsődlegesen nem Jézus követésének a feltétele, hanem annak, hogy Isten akaratát maradéktalanul beteljesedjék a törvénykövetés, vagyis a konkrét cselekedetek útján, a mennyi kincsekért. Máté szinoptikus társainál pontosabban és árnyaltabban vázolja a helyzetet. A gazdag ifjú kérdésére: „mi fogyatkozás van még bennem?”, Jézus válasza ez: „Ha tőkéletes akarsz lenni...” (Mt 19,20c.21a). A hiányzó egy tett pótlásával beteljesedik, amit Isten az örök életért megkövetel. Ha tehát az ifjú e feltételnek eleget tett, egyúttal alkalmassá válik Jézus követésére is, mivel a kívánalmak ahhoz is adottak. Elszakadt mindenétől, hátrahagyta korábbi életét, és kiszolgáltatva magát az isteni akaratnak elvileg készen áll arra, hogy Jézushoz csatlakozzék: kötöttségektől szabadon szabaddá vált a Jézus számára. Ezért lehet a gazdag történetét, mely szerint egy ifjú ember a törvénybetöltés alapján keresi az örök életből való részesedés lehetőségét, zökkenőmentesen, csaknem észrevétlenül átvinni egy követéstörténet szintjére. Jézus itt mindent egyszerre követel, nem is a Törvény betűje, hanem a teljes önfeladás, az Isten ember iránt támasztott igényének abszolút mértéke szerint. Azonban látni fogjuk, hogy Jézus követésének a feltétele – bármilyen szigorú legyen is – nem fogható ahhoz, amit e történet szerint a gazdagnak az örök életért kell teljesítenie. Hadd ismételjük meg: az ő útja itt az Isten akaratát a végsőkig követni kész ember útja az iránta támasztott követelmény maradéktalan betöltése által, nem pedig a tanítványságé. Az előbbi megállapításoknak természetesen ellene lehet vetni, hogy azért éppen ennyit még a törvény sem követel meg senkitől. Amiről azonban itt szó van, azt Jézus maga követeli meg azoktól, akik a tettek útján kívánják elérni az üdvösséget; az a Jézus, aki igazán tanítja Isten akaratát, messze felülmúlva a törvénybe foglalt rendelkezések mértékét.⁵⁶

vannak bízva a mindennapi szükségletük kielégítése terén. Ld. FRANCE: *The Gospel of Matthew*, 735.

55 Találón fogalmaz Joel Marcus, hogy az olyan céltudatos kötelezettségvállalás, amelyre a gazdag ifjút hívja Jézus, az emberi lehetőségeket tekintve nemcsak a vagyon, hanem az élet elvesztésével is járhat. A márk közösség tagjai még akkor is más helyzetben vannak, ha üldözöttséggel (10,30), sőt halálos veszedelemmel (13,12) kell is számolniuk. Mert a követésre hívás, ha az ember elszánja magát arra, nemcsak önmegtagadásból áll, hanem Jézussal a „mennyei kincsek” ígéretéből való részesedéssel is. Ld. MARCUS, Joel: *Mark 8–16*, New Haven – London, Yale University Press, *Anchor Yale Bible Commentary Series 27A*, 2009, 729.

56 SCHRAGE, Wolfgang: *Ethik des Neuen Testaments*, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, *Neue Testament Deutsch Ergänzungsreihe 4*, 1989, 72.

A tanítványlétben, a követésben viszont másképp telik be az Isten akarata. Egy alkalommal Jézus anyja és testvérei kint megállva beküldtek érte, és hívták őt. Amikor tudomást szerzett erről, végignézett a körülötte lévőkön, és így szólt hozzájuk: „Íme, az én anyám és az én testvéreim. Mert aki Isten akaratát cselekszi, az az én testvérem és az én anyám.” (Mk 3,34b–35) E rövid epizód alapján egyértelmű, amire Jézus utalt: Isten akaratát azok cselekszik, akik vele vannak, mert akik vele vannak, azok hozzá is igazodnak. A követésben, a tanítványi létben Jézus mellett egyben betelik az Isten akarata is. Ami tehát a törvény útján lehetetlen, az lehetségessé válik Jézus mellett, sajátos módon. Mert ő az, aki maradéktalanul betölti Isten akaratát, a tanítványok pedig, akik mindig vele vannak, ennek lesznek a részeseivé.

A követés feltételei – végleges vagy időleges megváltás a javaktól

Jézus követésének megvannak a szigorú feltételei. A mester rendszeresen felhívja a figyelmet arra, hogy vele tartani komoly dolog, sok lemondással jár. Mégis, ha összevetjük a gazdag ifjú elé tárt egyetlen feltételt azzal, amit a tanítványoknak kellett teljesíteni, szembeötlő különbségeket tapasztalunk.

Jézus elhívja Pétert és András, és ők azonnal követik őt, hátrahagyva mindent (Mk 1,16–17). Viszont semmitől sem kell végérvényesen megválniuk. Megtartják házukat Kapernaumban (Mk 1,29), úgyszintén a hajójukat és halászfelszerelésüket is (Jn 21,3.11), alkalomadtán használják is valamennyit. Péter házában lakott az anyósa, Jézus pedig és a követői rendszeresen menedékre találtak ott. Lévinek megmarad az ügyfélköre, talán a háza is (Mk 2,15). Tanítványokról olvasunk, akik hajót bocsátottak a Jézus rendelkezésére (Mk 3,9). Jézus és a vele lévők többször vendégeskedtek Mária, Márta és Lázár otthonában, Bethániában (Lk 10,38–42; Jn 11; 12,2). Előkelő asszonyokról tudunk, akik anyagilag támogatták Jézust, s vele együtt minden bizonynyal szűkebb tanítványi körét is (Lk 8,1–4).⁵⁷ Itt tehát nem a vagyonról való teljes és végleges lemondásról van szó, sem a családi kötelekektől való végleges megváltásról. Mindez csupán gyakorlati következménye annak, hogy a tanítványok egy időre Jézus mellé szegődtek, és mindenhova követték őt.⁵⁸ Pál később arról ír, hogy Péter, a tanítványok és az Úr testvérei a missziós utakra magukkal vitték feleségüket (1Kor 9,5). A tanítványok tehát felvállalták a hontalanságot, de nem a teljes nincstelenséget. Helyes, ha úgy fogalmazunk, hogy a gazdagnak mindent azonnal és végérvényesen fel kellett adnia, a tanítványoknak pedig Jézus szavára mindent azonnal hátra kellett hagyniuk. Életformájuk sokban különbözött a qumráni esszénus közösség életétől is. Nem kivonultak a világból, hanem benne éltek, sebezhetőbbek és kiszolgáltatottabbak, mint elhívásuk előtt. Itt nincs szó szerzetesi szegénységről, hanem időszakos hátrahagyásról, ahogy Jézus mondja: „énértem és az evangéliumért” (Mk 10,29).

Történetünk harmadik jelenetében ezért szól Jézus a következőképpen az őt követők földi jutalmáról: „mindaz, aki elhagyta házat vagy testvéreit, anyját vagy apját, gyermekeit vagy szántóföldjeit énértem és az evangéliumért, az százannyit kap: most

57 FRANCE: *The Gospel of Mark*, 400, 407.

58 Uo., 408.; BOVON: i. m., 237.

ebben a világban házakat és testvéreket, anyát, gyermeket és szántóföldeket üldöztetésekkel együtt” (Mk 10,29–30).

Ebből részese lehetett volna a gazdag is Jézust követve. Lukács szerint úgy tűnik, hogy a főembernek még volt némi esélye: az evangélista elbeszélése szerint a gazdag nem távozik azonnal a Jézustól kapott kedvezőtlen válasz hallatán. Még marad, visszavonulva, csendesesen, és mint tanúja a további beszélgetésnek, még nyitva áll előtte a lehetőség a kívánt lépés megtételére.⁵⁹ Soha nem fogjuk megtudni azonban, hogy az megtörtént-e vagy sem. Az evangélium olvasója viszont még élhet a lehetőséggel: lemondani és követni; lemondani, hogy követhessem és vele együtt már most testvéreket, apákat, anyákat, gyermekeket, és akár üldöztetéseket is nyerjek, egykor pedig örök életet.⁶⁰

Ami mégis közös a tanítványok sorsában és a gazdag elé tárt lehetőségben, az az értékrend megváltoztatása, amit Jézus minden követőjétől megkövetel: „Ha valaki hozzám jön, de nem gyűlöli meg apját, anyját, feleségét, gyermekeit, testvéreit, sőt még a saját lelkét is, az nem lehet az én tanítványom.” (Lk 14,26) Máté enyhíti, s egyben értelmezi is a szót, amikor a felsorolásnál a „jobb szeretet” kifejezéssel él (Mt 10,37). Viszont Márkkal együtt mindkét szinoptikus társa tudja, hogy a legkomolyabb feltétel a saját akaratról, az önérvényesítésről, s ezzel együtt a korábbi életéről való lemondás: „Ha valaki én utánam akar jönni, tagadja meg magát, vegye fel a keresztyét, és kövessen engem!” (Mk 8,34) Lukács kifejezésével élve: ha valaki meg nem gyűlöli „még a saját lelkét is” (Lk 14,26), nem lehet a Jézus tanítványa. A gazdagnak ez lett volna az igazi esélye. Csak aki veszni hagyja életét Jézusért (Mk 8,35), az találja meg azt Jézussal újként.

Távol álljon tőlünk, hogy a tanítványok iránt támasztott követelményeket leki-csinyeljük. Csupán arra szeretnénk rámutatni: akinek nem elég mindaz, amit Jézus kötelességévé tesz az őt követőknek, ahogy az például a Hegyi beszédben is előttünk áll, hanem az anyagiaktól való egyszeri, teljes és végleges megválás kérdését is beemelve gondolkodik a keresztyén életvitel mai lehetőségeiről, félő, hogy nem jut messzebb a felemás és sekélyes megállapításoknál.

A gazdagok és a többiek

Mielőtt rátérnénk a gazdagok problémájának taglalására, látnunk kell, hogy az Isten országa és az örök élet képzete között különbség van. Utóbbi az üdvözültek végső

⁵⁹ GREEN: i. m., 659.

⁶⁰ Figyelemre méltó világossággal beszél erről Bovon: „A tanítvány létét két egymást követő létmód határozza meg, mely megfelel a zsidó és a keresztyén időfelfogás két korszakának. Jézus jelenléte és az Isten országának bejelentése ellenére a teljes fordulat még nem következett be. Az evangélium követői még mindig a jelenvaló világ rendjének vannak alávetve, és még csak várják az eljövendőt. Mindazonáltal ebben az örökölt bináris struktúrában ott van az az új és örömteli helyzet, amelyről Jézus szól: ettől az időtől kezdve az elszenvedett veszteségek bőségesen megtérülnek. Jézus üzenete tehát más, mint a túlvilági boldogság egyszerű ígérete. Ez az itt és most, amelyben bőséges kárpótlásban részesülnek mind Péter, mind azok, akik hozzá hasonlóan elkötelezték magukat Jézus mellett.” (Fordítás a tanulmány szerzőjétől.) Ld. BOVON: i. m., 238.

állapotáról szól, előbbi a Jézus földi munkásságával már itt és most elkezdődött Isten uralmáról. Noha a két valóság összefügg egymással, lényegét tekintve még sem azonos. Az Isten országa inkább a követéssel társítható. Jézus meghirdeti Isten országának megjelenését, tanítja, példázza új rendjét, jelszerűen felmutatja erejét a gyógyítások és démonűzések során, és embereket szólít követésére, akik közül némelyeket azzal bíz meg, hogy vele együtt Isten uralmának a tanúi legyenek szóban és tettben.⁶¹

Jézus határozottan kijelenti a tanítványok (Márk és Máté), illetve a sokaság (Lukács) füle hallatára, hogy a gazdagok nehezen mennek be az Isten országába, majd a jól ismert szentenciával sarkítva mondja ki ítéletét: „Könnyebb a tevének a tű fokán átmenni, mint a gazdagnak az Isten országába bejutni.” (Mk 10,25) Míg az imént még nyitva hagyta a lehetőséget, most szertefoszlat minden reményt.

Nem véletlen, hogy Jézus a gazdagokra tereli a szót, hiszen az előző jelenet alapján magától adódik a téma. Való igaz, hogy a gazdagnak, főként a Lukács szerinti előkelő embernek nehéz Isten uralma alá hajtania magát, különösen, ha ez az uralom a Jézus követésében ölti konkrét formáját. Egész életre elszegődni egy köztisztelőben álló tanító mellé, még ha kivételes és különleges ember is, hallgatni őt, engedelmesen tanulni, Isten akarataként fogadni és tenni minden szavát, feladni a régi értékeket és elfogadni a merőben újat, mely a feje tetejére állítja a világi rendet, egyszerű embereket testvérré fogadni, megosztani velük szálláshelyet, ételt, ruhát, akár szolgálatot is tenni nekik, nem való rátartni, a társadalmi rangjára büszke, parancsoláshoz szokott vagyonos, előkelő embernek. Kilépni az anyagi biztonságból, feladni a komfortos életet, rangot, kiváltságokat, megbecsülést, adott esetben végképp megválni mindezekről, mondhatni, vállalhatatlan. Összehasonlíthatatlanul könnyebb dolga van annak, akinek nincs sok veszténivalója, s remélheti, hogy az új helyzetben nehéz sorsán is könnyíthet. Könnyebb az utolsó kért fillért a perselybe téve teljesen Isten gondjára bízni magunkat (Mk 12,41–44), mint lemondva nagy vagyonról, busás örökségről, jól jövedelmező üzletről vagy hivatalról. Nem véletlen, hogy Jézus közelében főként egyszerű embereket látunk, nem gazdagokat. A követés feltételét gazdag ember aligha teljesítheti. A többiekéről, akik nem tehetősek vagy előkelők, itt hallgat Jézus. Az eset okán csak a gazdagok problémája kerül előtérbe, ami viszont korántsem jelenti azt, hogy másoknak egyszerű vagy éppenséggel természetes lenne bejutni az Isten országába. A feltétel ugyan adott: olyanná kell válni, mint a kisgyermek, akiket Jézus egyszerű sorsú tanítványai sem becsültek sokra (ld. Mk 10,13–16 párh.). Ilyen mélyre süllyedni, helyesebben: ilyen kicsivé válni, mások és önmagam előtt is ilyen jelentéktelenné, feladni minden biztonságot, elengedni minden kapaszkodót, és Istenre, Jézusra ráhagyatkozva önmagamat kiszolgáltatni az Ő akaratának, erre nemigen képes az ember.

⁶¹ Hahn példaértékű keresztyén egzisztenciáról beszél ezzel kapcsolatban, amely azonban nem lehet kizárólagos. Jézus nem követelte meg mindenkitől, hogy az ő üzenetének a hirdetője legyen. Ld. HAHN: i. m., 79.

Az üdvösség kérdése

A hallgatóság joggal szegezi Jézusnak a kérdést: „Akkor ki üdvözülhet?” (Mk 10,26). Mert ha még a gazdagnak sincs esélye, akkor kinek? A korabeli szemlélet szerint vallási szempontból is előnyben van a tehető, vagyonos ember. Ki lenne képes betartani a sokféle törvényt, rendelkezést, rituális és egyéb szabályt, gyakorolni az igazságosság tetteit, ha nem az, akinek anyagi helyzete folytán ideje és tehetsége is van erre? Kinek lenne esélye, ha nem annak, aki már e földi életében is Isten áldását élvezi, még javainak gyarapodásában is?

Jézus felelete ellentmondásosnak látszik, mivel csak a gazdagok esélyét vonta kétségbe az üdvözülésre. A válasz mégis ez: „Embereknek ez lehetetlen, de Istennek minden lehetséges.” (Mt 19,26) A mondat azonban nem enyhíti a gazdagok felett mondott kemény ítéletet, viszont általános értelemben hangsúlyozza, hogy az üdvözülés, az örök életből való részesedés nincs az ember kezére bízva. Csak egyvalaki van, aki ezt megadhatja: Isten maga. Érezhető, hogy a jelenet már a következőt készíti elő. Hadd jegyezzük meg itt ismét: az üdvösség, az örök élet és az Isten országába való bemenetel képzelet közé nem tehetünk egyenlőségeket. Az viszont könnyen felismerhető, hogy az üdvösség (az örök élet) azoké lesz, akik Jézust követik, s ezzel Isten uralma alá kerülnek. Hallva a kemény választ, Péter ezt kérdezi: „Mi elhagytunk mindent és követtünk téged, hát velünk mi lesz?” (Mt 19,27) Jézus, mintha a világ legtermészetesebb dolga lenne, az örök életből való részesedés felől biztosítja tanítványait. Az üdvözítés lehetősége tehát Isten lehetősége, és Ő azokat részesíti abban, akik Jézust követik. Konkrétan és a kapcsolat legközvetlenebb szintjén ez azt jelenti: azok üdvözülnek, akiket Jézus elhív – szava hatalmával mintegy bekényszerít – az Isten országába, és meg is tart az Ő uralma alatt a vele való közösség folytán. Ezzel e történet az üdvösség dolgát kizárólag a Jézus kezébe helyezi. A teológiai mondánivaló tetemes: csak Isten az, aki üdvözíthet, és ez annyit jelent: csak Jézus által van üdvösség, tehát: csak Jézus üdvözíthet. Ennek a feltétele a követés.

Kitekintés

A gazdag ifjú története nem fogható fel olyan kísérletként, amely megpróbálja összebékíteni a cselekedetéből való igazságot, tökéletességet a követés gondolatával.⁶² Ez azt jelentené egyfelől, hogy az ember képes teljesíteni a feltételeket, tehát önmaga is elérheti a kitűzött célt, az örök életet, míg másfelől mégis úgy tetszene, hogy minden Istentől, Jézuson múlik. Ezt az ellentmondást még a legkifinomultabb magyarázat sem képes összebékíteni. A gazdag ifjú történetének nem is ez a szándéka. Figyelembe véve az eset egyedi jellegét, a jelenet spontaneitását és az elmondottak lényegi és tartalmi sajátosságát, azt mondhatjuk tehát: Jézustól távol áll, hogy a zsidó hagyomány tettekre épülő igyekezetét összekapcsolja a tanítványság és a követés ügyével az örök

élet elnyerése tekintetében. Jézus a kettőt nem összekapcsolja, hanem elválasztja. Sokkal inkább arról van szó, hogy miután Jézus felmutatja Isten radikális igényét a teljes ember iránt, segítő kezet nyújt a gazdagnak ahhoz, hogy örökébe léphessen az áhított üdvösségnek. Ez valósulhat meg a Jézus követésében. A tanítványokkal folytatott beszélgetésből kitérünk, hogy ez az egyetlen járható út minden embernek.

A Máté szerinti változatban a felebarát szeretetére vonatkozó kitétel (Mt 19,18) alapján elhamarkodott következtetés lenne a vagyonról való teljes lemondást a szeretetparancs méltó beteljesítéseként, a szeretet végső, felülmúlhatatlan, egészen radikális megnyilvánulásaként értelmezni. Ha nem is tartjuk szem előtt, hogy a szegények ideig-óráig való megsegítése mellett milyen kárt is okozott volna a gazdag (szeretettől?) a családjának, akiktől mindent elvett, érdemes felfigyelnünk arra, hogy a szeretetről szólva a szinoptikus evangéliumok Jézusa megelégszik ennyivel: „szeresd felebarátodat mint önmagadat” (Mt 22,39 parh.). Amit Jézus az ifjútól megkövetel – ha a Mt 19,18 alapján valóban a szeretetparancs radikális betöltésének tekintjük a vagyon eladását és a vételár kiosztását a szegények között –, az a János szerinti evangélium Jézusára emlékeztet, aki így szólt a tanítványaihoz: „Az az én parancsolatom, hogy úgy szeresétek egymást, ahogyan én szerettelek titeket. Nincs senkiben nagyobb szeretet annál, mint ha valaki életét adja barátaiért.” (Jn 15,12–13) Jézus itt egyértelműen önmagára utal: ő az, aki életét adta a barátaiért. Ezt valóban nevezhetjük a szeretet végső, felülmúlhatatlan és radikális megnyilvánulásának, amely viszont még az ellenségeihez is kíméletes (Lk 23,34). Hadd idézzük ezen a helyen Pál szép bizonyosságtételét is a mindent felülmúló, radikális szeretetről:

...a reménység pedig nem szégyenít meg, mert szívünkbe áradt az Isten szeretete a nekünk adott Szentlélek által. Mert amikor még erőtleneke voltunk, a rendelt időben halt meg Krisztus az istentelenekért. Még az igazért is aligha halna meg valaki, bár a jóért talán még vállalja valaki a halált. Isten azonban a maga szeretetét mutatta meg irántunk, mert Krisztus már akkor meghalt értünk, amikor még bűnösök voltunk. (Róm 5,5b–8)

Az e világi rend és értékek felől nézve ez a szeretet felettebb gyanús, mert példátlan, s ezért megfoghatatlan, kiismerhetetlen. Pál így vall erről: „...a megfeszített Krisztust hirdetjük, aki a zsidóknak ugyan megütközés, a pogányoknak pedig bolondság...” (1Kor 1,23). Olyan szeretet ez, amely csak a megváltottakat, az üdvözülöket ejti ámulatba és nyugözi le, akik előtt Isten Szentleke feltárta Krisztus titkát teljes mélyégében (1Kor 2,6–13).

Mit is követel tehát Jézus? Hadd álljon itt végsőként Ferdinand Hahn magvas összefoglalója a Jézus követéséről. Hahn két alapvető kérdést vet fel ezzel kapcsolatban:

- » vajon Jézus mindenkitől megkövetelte-e, hogy követőjévé váljon, és hogy
- » vajon mindenkitől mindent megkövetelt-e, aki kész volt a nyomába szegődni?⁶³

62 Ezt az elgondolást képviseli Bovon: „E verseknek az a funkciója, hogy feloldjanak egy logikai, sőt teológiai ellentmondást: Hogyan egyeztethető össze az emberek számára elérhetetlen és kizárólag Istentől függő üdvösség az emberek számára elérhető üdvösséggel, amelyet Isten ad az isteni követelményeknek megfelelő élet jutalmaként?” Ld. BOVON: i. m., 229.

63 HAHN: i. m., 79.

A válasz erre így hangzik:

Jóllehet Jézus követése teljes embert kíván – mivelhogy ő totálisan igényt tart az emberre –, az mégsem értendő holmi szabályrendeletnek való megfelelésként, de nem gondolható el egyfajta tökéletességi ideálként sem, amelyhez az embernek igazodnia kellene. Esetről esetre különbséget kell tenni aközött, ahogy a követés konkrét formát ölt. Ami azonban döntő, hogy semmilyen földi, e világi akadály nem tarthat vissza attól, hogy kövessük Jézust abban, amire minket elhívott, amint az a Mk 10,17–22 alapján látható. Ehhez még vegyük hozzá azt is, hogy a követés nemcsak rendkívüli élethelyzetekben valósulhat meg, ez pedig azt jelenti, hogy a mindenkori életforma nem dönthet arról, hogy valaki jó vagy kevésbé jó tanítványa Jézusnak. Aki Jézus hívó szavára igennel válaszol, azt Ő teljes mértékben igénybe veszi; mindenki teljes engedelmisséggel tartozik, függetlenül a konkrét következményektől. Eszerint tehát Jézus minden követelménye minden emberre egyaránt vonatkozik, de ő nem követel meg mindenkitől egyszerre mindent.⁶⁴

Kormos Erik

„TÉRJETEK MEG...” AZ AKKOR ÉS A MOST IDŐ- ANOMÁLIÁJÁNAK FELOLDÁSA

Jesus' radicalism is based on the fact that the pious religious image we have of Jesus is fundamentally different from the image Jesus Christ had as a historical person. Radicalism was never strange to the Old Testament prophets and is thus intrinsic to Jesus' prophetic role. It is also fundamental that prophetic radicalism should manifest itself towards the internal institutions of religion: priests, Levites, Pharisees, etc. The question is how to highlight parallels between the religious conditions of that current age and those of days. Understanding the Greek language's duality of tempus and actio brings us closer to the message of Jesus two thousand years ago, which is still relevant today.

KEYWORDS: time, anomaly, Jesus, radicalism, prophecy

Bevezetés: Jézus radikalizmusa

A kegyességi gyakorlatban Jézus Krisztus a beteljesedett próféciák jegyében leginkább az ézsaiási „szenvedő szolga” szerepében tűnik föl.¹ Ezt a képzőművészetben túl mára a filmművészet több alkotása is megragadta, például Franco Zeffirelli klasszikus Jézus-filmje. Ennek ellenére számos próbálkozás született már arra, hogy az igazi Jézus emberi kinézetét rekonstruálják.² Jelenleg az orvosszakértői vélemények alapján Jézus egy izmos, egészséges, de nem túl magas (150–165 cm), a saját etnikumának jegyeit magán hordozó férfi lehetett 30–33

⁶⁴ Uo. (Fordítás a tanulmány szerzőjétől.)

¹ REVENTLOW, Henning Graf: Basic Issues in the Interpretation of Isaiah 53, in BELLINGER, W. H. – FARMER, William R. (eds.): *Jesus and the Suffering Servant*, Eugene, Wipf & Stock, 1998, 23–38.

² Milyen volt Jézus?, *444.hu*, 2022. 12. 24. URL: <https://pendulum.444.hu/2022/12/24/milyen-volt-jezus> Utolsó letöltés: 2024. 05. 14.